

حکمت جو

"سرو ایستاده"

حزب توده ایران در زندان های شاه

خرداد ۱۳۵۳، در اوج درندگی ساواک شاهنشاهی، افسر خلبان توده ای پرویز حکمت جو را پس از سال ها زندان دوباره به شکنجه گاه بردند. او از این شکنجه گاه جان بدر نبرد، که شرح آن را در همین شماره راه توده و به نقل از "تهرانی" سربازجوی زندان اوین در دوران شاه می خوانید. حکمت جو از افسران سازمان نظامی حزب توده ایران بود که به چنگ فرمانداری نظامی کودتای ۲۸ مرداد نیفتاد و بدستور رهبری حزب از ایران خارج شد. او اندک زمانی پس از کودتا با اعلام آمادگی و بدستور رهبری وقت حزب توده ایران برای ارتباط و کار حزبی در ایران، ابتدا راهی عراق و سپس ایران شد. در این دوران، در عراق دولت دمکراتیک عبدالکریم قاسم قدرت را در اختیار داشت. دولتی که از دل قیام افسران ملی و میهن دوست عراق بیرون آمده بود. رهبری این قیام نیز با عبدالکریم قاسم بود. قاسم خود نیز از افسران ارتش عراق بود. این قیام و دولت، سرانجام در پی چند کودتای ناموفق، با بهره گیری از بخشی از ارتش عراق که افسر جوان بعثی "صدام حسین" نیز در آن نقش مهمی داشت به خون کشیده شده و سرنگون شد. حکمت جو، پیش از این کودتای خونین راهی ایران شده بود. او در دوران اولیه پس از کودتای ۲۸ مرداد و پیش از خروج از ایران، در کوره پزخانه های جنوب تهران و در میان کارگران کوره ها پناه گرفته و در میان آنها کار کرده بود و برای ادامه همین زندگی و کار در میان کارگران راهی ایران شده بود. (به شرح عکس در همین دوران که در کتاب "یادمانده ها"ی نصرت الله نوح منتشر شده مراجعه کنید.)

متأسفانه این دوران چندان به درازا نپایید و حکمت جو به همراه علی خاوری که هر دو برای کار حزبی به ایران اعزام شده بودند به چنگ فرمانداری نظامی و سازمان امنیت تازه بنیاد رژیم کودتا افتاده و در دادگاه نظامی به اعدام محکوم شدند. در همین دوران رهبران حزب ملل اسلامی نیز محاکمه و چند تن از آنها به اعدام محکوم شده بودند و مراجع مذهبی مقیم نجف دربار شاهنشاهی را برای جلوگیری از اجرای این احکام زیر فشار گذاشته بودند. (مهندس بجنوردی از رهبران حزب ملل اسلامی نوه آیت الله سید ابوالحسن اصفهانی از جمله محکومین به اعدام این گروه بود.)

شاه زیر این فشار مذهبی و جهانی یک درجه تخفیف را درباره رهبران حزب ملل اسلامی پذیرفت و امکان اعدام حکمت جو و خاوری با این عقب نشینی در برابر محکومین یک گروه مسلحانه مذهبی نبود و این دو نیز مانند رهبران حزب ملل اسلامی با یک درجه تخفیف به حبس ابد محکوم شدند. همه محکومین این دو گروه تا انقلاب ۵۷ در زندان ماندند، اما حکمت جو، که سرو ایستاده زندان شاه بود، در سال ۵۳ به شهادت رسیده بود. کسانی که در دهه ۵۰ زندان های مخوف شاه را دیده بودند حکمت جو را پیوسته با کت و شلواری کهنه اما بسیار تمیز و سیاه رنگ و کفش های کهنه اما سیاه و واکس خورده به خاطر دارند. یک روز هفته با همین لباس در حاشیه هواخوری قدم می زد و از قبل اعلام کرده بود: هرکس سئوالی درباره حزب توده ایران دارد می تواند وقت گرفته و آنها را در همین هواخوری و راهپیمایی کوتاه مسیر طرح کند. این اعلام آمادگی، در شرایطی که جو چریکی و مسلحانه آلوده به انواع انحرافات مائوئیستی- امریکای لاتینی بر زندان ها حاکم بود، به دانش، اطلاعات و آن سرکشی در برابر زندانبانان نیاز داشت که همگی در حکمت جو جمع بود. پراکنده کردن افسران توده ای میان زندان های مختلف ایران در دهه ۵۰ این وظیفه را در تهران به دوش حکمت جو گذاشته بود.

دگرگونی فضای زندان به سود نظرات حکمت جو و تبدیل شدن او به بلند گوی حزب توده ایران در داخل زندان از یکسو و نزدیکی عمیقی که بین او و بیژن جزنی از اعضای سازمان جوانان حزب توده ایران در سال های پیش از کودتا و بنیانگذار تشکل فدائیان و آن چند چهره نام آور زندان های شاه که بعدها در تپه های اوین به مسلسل بسته شدند از سوی دیگر، سرانجام و بار دیگر حکمت جو را به شکنجه گاه کشاند و در همین شکنجه گاه و زیر چنگال درنده ترین شکنجه گران آن سال ها در زندان اوین و کمیته مشترک به شهادت رسید. فاجعه ای که اگر روی نداده بود، سه سال بعد و با آغاز جنبش انقلابی ۵۷-۵۶ ساواک دیگر شرایط تحقق آن را نداشت و با زنده ماندن و از زندان بیرون آمدن این جمع- حکمت جو، بیژن جزنی و ۹ قربانی دیگر تیرباران تپه های اوین- همگی نقش آفرین های مهم سازمان های سیاسی و حزب توده ایران می شدند. حکمت جو و علی خاوری، در جریان محاکمه نظامی، هر دو غیابا در پلنوم کمیته مرکزی حزب توده ایران - در مهاجرت- به عضویت کمیته مرکزی انتخاب شده بودند.

عکسی که از حکمت جو در صفحه اول راه توده منتشر کرده ایم، از روی دیوار نمایشگاه جنایات ساواک در کمیته مشترک گرفته شده است. عکس برداری در این نمایشگاه مجاز نیست و به همین دلیل این عکس با دوربین تلفن و به دور از چشم ماموران گرفته شده و به همین دلیل کیفیت آن کامل نیست. عکس های دیگری از این نمایشگاه گرفته شده که در شماره های آینده منتشر خواهیم کرد.

راه توده ۱۲۸ ۰۹,۰۴,۲۰۰۷